

บทที่ 6

การจัดบริการนักเรียน : การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

ขอบข่ายเนื้อหา

การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องจัดดำเนินการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของโรงเรียน และจะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะ ตลอดจนความเหมาะสมกับสภาพต่าง ๆ ของนักเรียนด้วยในบทนี้จะกล่าวถึงการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
2. ขอบข่ายของงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
3. ความมุ่งหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
4. งานด้านสุขศึกษาในโรงเรียน
5. งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
6. งานด้านการสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม
7. การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน
8. บทบาทของผู้บริหารในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
9. ปัญหาในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

จุดประสงค์

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษาบทนี้แล้วสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

1. บอกความหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้
2. ระบุขอบข่ายของงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนทั้ง 3 งานได้
3. บอกความมุ่งหมายหลักของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้
4. บอกความมุ่งหมายของการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนได้

5. เลือกอธิบายการให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ได้
อย่างน้อย 2 งาน
 1. การให้บริการเพื่อการป้องกัน
 2. การจัดบริการเพื่อการเยียวยารักษา
 3. การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ
6. บอกขอบข่ายของการสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมทั้ง 5 ด้านได้
7. เสนอแนะแนวทางในการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนได้
8. บอกบทบาทของผู้บริหารในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้
9. วิเคราะห์ปัญหาในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้

สาระสำคัญ

1. สุขภาพอนามัยของนักเรียนนับเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของนักเรียน
2. การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นความพยายามร่วมกันของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนและชุมชนในอันที่จะร่วมกันป้องกันรักษาและส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยอันสมบูรณ์
3. งานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนครอบคลุมงาน 3 งาน คือ งานด้านการสุศึกษาในโรงเรียน งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยโรงเรียน และงานด้านสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งงานทั้งสามนี้จะต้องจัดให้ประสานสัมพันธ์กัน
4. จุดมุ่งหมายหลักของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนคือการป้องกันการรักษาและการให้การศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ความสนใจ ทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ รวมทั้งการสร้างสุขนิสัยที่ดี เพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์
5. งานด้านการสุศึกษาในโรงเรียน เป็นการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของตนเองและส่วนรวม
6. งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นงานปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี โดยเน้นด้านการป้องกัน การเยียวยารักษา การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ

7. งานด้านการสุขาภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสม สะอาด เรียบร้อย และปลอดภัย ซึ่งจะเป็นการช่วยส่งเสริมสมรรถภาพการเรียนรู้ และปลูกฝังสุขนิสัยที่ดีกับนักเรียน
8. การดำเนินงานด้านสุขาภิบาลและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้
 1. ที่ตั้งและบริเวณโรงเรียน
 2. อาคารเรียนและอาคารประกอบ
 3. ห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน
 4. น้ำดื่มน้ำใช้ในโรงเรียน
 5. ห้องน้ำ ห้องส้วม
9. อุบัติภัยในโรงเรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา อุบัติภัยต่าง ๆ ในโรงเรียนสามารถป้องกันได้ ดังนั้นโรงเรียนควรรหาทางป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ เหล่านี้
10. ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมองเห็นคุณประโยชน์และความจำเป็นในการจัดบริการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ
11. ปัจจุบันการจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการด้านนี้ ซึ่งได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร สถานที่วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ งบประมาณความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการจัดดำเนินการ

เนื้อหา

การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องจัดดำเนินการ สุขภาพอนามัยของนักเรียนนับเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของนักเรียน การที่นักเรียนมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์จะเป็นผลดีต่อทั้งตัวนักเรียนเองและต่อสังคมใน ส่วนรวม การที่ประชาชนพลเมืองมีสุขภาพดี ย่อมจะทำให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพประโยชน์ต่อ การพัฒนาประเทศ จะเห็นได้ว่าเป้าหมายหลักในการพัฒนาประเทศนั้น คือ การพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน 3 ประการ อันได้แก่ เศรษฐกิจ การศึกษา และสุขภาพอนามัย หรือการสาธารณสุข และจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษา ประการหนึ่ง คือ การพัฒนาให้พลเมืองมีบุคลิกภาพดี มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้น โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการ ให้ความรู้และจัดบริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยให้กับนักเรียน โรงเรียนจะช่วยปูพื้นฐาน วางรูปแบบ หรือแนวทางที่ดีแก่การดำรงชีพของนักเรียน งานสุขศึกษา งานส่งเสริม และงานบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจะได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายมาก น้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับตัวผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ สนับสนุนและ ให้ความสำคัญ และจัดดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

6.1 ความหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

เพื่อให้เข้าใจความหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน จึงขอยก คำกล่าวของบุคคลต่าง ๆ เอาไว้ให้เห็นดังนี้

การบริการสุขภาพของนักเรียนเป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อตรวจสอบสุขภาพนักเรียน เพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บของนักเรียนและเพื่อส่งเสริมสุขภาพนักเรียน (ภิญโญ สาร 2519 : 206)

งานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน หมายถึง งานหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ครู และบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนทางด้านสุขภาพ อันเป็นการป้องกันรักษาปรับปรุง และสร้างเสริมให้ทุกคนมีสุขภาพสมบูรณ์ (พอง เกิดแก้ว 2517 : 1)

การจัดการบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนด้วยวิธีการที่จะช่วยให้ทุกคนในโรงเรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในการป้องกัน รักษา แก้ไข ปรับปรุง และส่งเสริมสุขภาพอนามัยให้มีสุขภาพดี มีความสุขสมบูรณ์ และปลอดภัยทั้งทางร่างกาย จิตใจ ตลอดจนมีภาวะอนามัยที่ดีเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม (สายหยุด ชมานนท์ และคณะ 2521 : 1)

กรมอนามัยได้ให้ความหมายของงานสุขภาพอนามัยโรงเรียนไว้ว่า หมายถึงกิจกรรม นานาประการที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดความผาสุกโดยสมบูรณ์ทางกายและทางใจ ทางสังคม แก่บุคลากรในโรงเรียน (กรมอนามัย 2526 : 1)

จากความหมายของการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนที่ยกมากล่าวข้างต้นนี้ พอจะสรุปได้ว่า การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนเป็นความพยายามร่วมกันของบุคลากรทุกฝ่าย ในโรงเรียนและชุมชนในอันที่จะร่วมกันป้องกันรักษา และส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพ อนามัยอันสมบูรณ์

6.2 ขอบข่ายของงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

ขอบข่ายของงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน ประกอบด้วยลักษณะงานที่ต้อง ดำเนินประสานสัมพันธ์กับ 3 งานดังนี้

1. งานด้านการสุศึกษาในโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดสอนวิชาความรู้ ด้านสุขภาพอนามัยให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับอนามัยเบื้องต้นอันจะช่วยทำให้เกิดเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการป้องกันรักษาสุขภาพอนามัย มีสุขปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักสุขภาพ สม่ำเสมอจนเกิดเป็นสุขนิสัย มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพอนามัยอันเป็นที่ พึงปรารถนาของสังคม ดังนั้น การสอนสุศึกษาจึงเป็นกระบวนการในการจัดประสบการณ์ขึ้น ในโรงเรียนอย่างมีระเบียบมีแผน โดยอาศัยเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยเป็นเครื่องมือใน การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความรู้เจตคติและทักษะที่ถูกต้องในอันที่จะปรับปรุงสุขภาพและการ ดำรงชีวิตของนักเรียนให้สามารถดำรงชีวิตในส่วนตัวและในชุมชนได้อย่างมีความสุข

2. งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยโรงเรียน หมายถึง การจัดบริการด้านสุขภาพ แก่นักเรียน เพื่อรักษาสุขภาพของนักเรียนให้มีสภาพดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ การบริการ นี้ ได้แก่ การป้องกันการทำจัดโรคภัยและควบคุมโรคติดต่อต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นใน โรงเรียน รวมตลอดถึงการค้นคว้าหาความบกพร่องทางกายในลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียนบางคน เพื่อให้ความช่วยเหลือแก้ไขและส่งเสริมให้ดีขึ้น ในปัจจุบันการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน ยังครอบคลุมไปถึงบุคลากรในโรงเรียนด้วย และการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล ครู นักจิตวิทยา และบุคลากรอื่น ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ตัวผู้บริหารโรงเรียนเอง

ความต้องการเกี่ยวกับการบริการสุขภาพอนามัยของนักเรียนนั้น จะรู้ได้จากการตรวจสอบสุขภาพ แล้วติดตามให้การรักษาพยาบาลด้วยวิธีที่ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้ ครู พยาบาลของโรงเรียนควรจะ ต้องสามารถสังเกต เพื่อบอกอาการเริ่มแรกของความเจ็บไข้ได้ป่วยได้ด้วย เพื่อจะได้ไม่ให้อาการเจ็บป่วยลุกลามต่อไปจนยากต่อการบำบัดรักษาในภายหลัง

3. งานด้านการสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดสิ่งหรือสภาวะแวดล้อมที่ดีขึ้นในโรงเรียน เพื่อสร้างเจตคติที่ดีและความพึงพอใจให้กับนักเรียน ในอันที่จะให้เขาได้มองเห็นคุณค่าของสุขภาพและสามารถนำไปปฏิบัติที่บ้านและในชุมชนที่อาศัยอยู่อย่างได้ผลดี นอกจากนี้ การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะยังหมายถึง การจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุและการเจ็บป่วยอื่น ๆ ที่อาจเป็นภัยต่อสุขภาพตลอดจนการจัดโรงเรียนให้เกิดความสะอาดสบายเพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพทางกายและทางจิตใจแก่นักเรียน ครู และบุคคลต่าง ๆ ในโรงเรียน

การจัดสุขภาพภิบาลในโรงเรียนนั้น ได้แก่ การจัดเกี่ยวกับน้ำดื่ม น้ำใช้ โต๊ะเก้าอี้ ห้องน้ำ ห้องส้วม ความสะอาดในบริเวณโรงเรียน การระบายน้ำ โรงอาหาร ห้องพยาบาล และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพอนามัย

6.3 ความมุ่งหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

ความมุ่งหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน อาจจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (บุญเชิด รัตนานันท์ : 2521 : 14)

1. ความมุ่งหมายขั้นต้น ได้แก่

1.1 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ คือ สะอาด เรียบร้อย และปลอดภัย

1.2 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียน ได้รับการบริการสุขภาพ คือ ได้รับการป้องกัน และปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพให้ดีขึ้น

1.3 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียน ได้รับความรู้เจตคติและแนวปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

2. ความมุ่งหมายชั้นกลาง

2.1 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติตนให้ถูกต้องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งโดยส่วนตนและส่วนรวม

2.2 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้ ความเชื่อ ค่านิยมและกาปฏิบัติตนในเรื่องสุขภาพอนามัย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

3. ความมุ่งหมายชั้นสูงสุด

เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนมีสุขภาพสมบูรณ์และประสบความสำเร็จในการศึกษาและดำรงชีวิต

นอกจากการจัดจำแนกความมุ่งหมายในลักษณะดังกล่าวแล้ว ฟอง เกิดแก้ว (ฟอง เกิดแก้ว 2517 : 2-3) ยังได้ลำดับและจำแนกความมุ่งหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อหาวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องในด้านสุขภาพของเด็ก
2. เพื่อการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อต่าง ๆ
3. เพื่อการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ
4. เพื่อหาทางติดต่อทำความเข้าใจในเรื่องโครงการสุขภาพในโรงเรียนกับทางบ้าน และพัฒนาความร่วมมือกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน
5. เพื่อหาทางพัฒนาและรักษาไว้ซึ่งสุขนิสัยที่ดีทั้งมวล
6. เพื่อหาทางพัฒนาความรู้เรื่องคุณภาพ
7. เพื่อหาทางพัฒนาเจตคติที่ดีต่อสุขภาพ สุขปฏิบัติและสภาพชีวิต โดยให้เด็กได้เรียนรู้ปฏิบัติและนำไปใช้จนเกิดสุขนิสัยที่ดีในการที่จะฝึกลักษณะนิสัยของคน ซึ่งสิ่งที่จะต้องฝึกดังกล่าวนี้ได้แก่กิจนิสัย 12 ประการต่อไปนี้คือ

7.1 ความสะอาด

7.2 การกินอาหารที่มีประโยชน์

7.3 การนอนพักผ่อนอย่างเพียงพอ

7.4 การวางท่าทางที่ถูกต้อง

7.5 การออกกำลังกายพอสมควร

7.6 การรู้จักรักษาความสะอาดบ้านเรือนของตน

- 7.7 การทำจิตใจให้ผ่อนคลาย
- 7.8 การรู้จักป้องกันอุบัติเหตุ
- 7.9 การควบคุมและหาทางป้องกันโรคติดต่อ
- 7.10 การสวมเสื้อผ้าที่สะอาด
- 7.11 การตรวจสุขภาพร่างกายอย่างสม่ำเสมอ
- 7.12 การมีความรู้เกี่ยวกับการที่จะรักษาสุขภาพพลานามัยให้แข็งแรง

กล่าวโดยสรุป การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การป้องกัน การรักษา และการให้การรักษา ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจ ทักษะที่ดีเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ รวมทั้งการสร้างสุขนิสัยที่ดี เพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์

6.4 งานด้านการศึกษาในโรงเรียน

การสอนสุขศึกษานั้นมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การช่วยให้เด็กรู้จักรักษาและส่งเสริมสุขภาพของตนเองและรู้จักรับผิดชอบต่อสุขภาพของผู้อื่นด้วย ความมุ่งหมายของการสอนสุขศึกษานั้นเน้นในด้านเจตคติ ค่านิยม สุขนิสัย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของตนเอง และส่วนรวมในการสอนสุขศึกษาควรมุ่งการปฏิบัติให้มากที่สุด ซึ่งอาจจะจัดสอนสุขศึกษาในชั่วโมงโดยตรง สอนสอดแทรกกับวิชาอื่น ๆ หรือ จัดการสอนโดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ก็ได้ เนื้อหาที่ควรนำมาสอนควรเกี่ยวข้องกับทั้งอนามัยส่วนบุคคลและอนามัยชุมชน

6.5 งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

การให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นภาระที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผู้บริหารโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงและจัดดำเนินการด้วยความเอาใจใส่อย่างรอบคอบ เพื่อดำรงรักษาไว้และปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนและบุคลากรภายในโรงเรียนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ (สุชาติ โสมประยูร 2511 : 48) การให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนอาจจัดดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

8.5.1 การให้บริการเพื่อการป้องกัน การจัดการบริการเพื่อการป้องกัน ควรได้ดำเนินการ ตั้งแต่เริ่มต้นปีการศึกษา โดยการตรวจสอบ เพื่อค้นหาความผิดปกติที่อาจเกิดขึ้น การตรวจสอบ เพื่อการป้องกันควรมีกิจกรรมและวิธีการดังต่อไปนี้

1. การจัดทำประวัติการเจ็บป่วยของนักเรียน
2. การตรวจร่างกายทั่วไป
3. การตรวจเฉพาะด้าน ได้แก่ ตา หู ฟัน
4. การตรวจความเป็นไปทางอารมณ์
5. ประวัติความเจริญเติบโต
6. ความสามารถในการใช้วัยจะแปลงเสียงพูด
7. การชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง
8. การบริการป้องกันโรคติดต่อและการสร้างภูมิคุ้มกันโรค

การตรวจสอบอาจทำได้โดยบุคคลฝ่ายต่าง ๆ อาทิ เช่น แพทย์และเจ้าหน้าที่อนามัย ครู บิดา มารดา ผู้ปกครอง โดยเฉพาะครูอาจารย์ควรทำหน้าที่ตรวจสอบมาตั้งแต่ต้นอย่าง ใกล้ชิดละเอียดและจริงจังซึ่งอาจดำเนินการได้ดังนี้

1. การตรวจร่างกายในตอนเช้าก่อนเข้าเรียน ซึ่งจะเป็นการตรวจดูสภาพร่างกายทั่ว ๆ ไปของนักเรียน เช่น มือ เล็บ ผิวหนัง ผม ปาก ฟัน หู ฯลฯ รวมทั้งเครื่องแต่งกายและพฤติกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพของนักเรียน

2. การสังเกตสุขภาพหรืออาการผิดปกติของนักเรียนในชั้นเรียน ซึ่งสามารถตรวจสอบหรือสังเกตเกี่ยวกับลักษณะทั่ว ๆ ไป ได้แก่ อาการพฤติกรรม อุปนิสัย เช่น ท่าทาง เหนื่อย ไอเรื้อรัง ปวดฟัน กระจกกระสาย ใจลอย ฯลฯ

3. การตรวจสุขภาพเป็นครั้งคราว อาจตรวจสัปดาห์ละครั้ง เดือนละครั้ง หรือภาคเรียนละครั้ง เพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับความเจริญเติบโตโดยทั่วไป และการผิดปกติที่อาจเกิดขึ้น เช่น การชั่งน้ำหนัก การวัดส่วนสูง การทดสอบสายตา การทดลองการได้ยิน เป็นต้น

ในการตรวจสอบเพื่อการค้นหาและป้องกันนั้น หากพบอาการเริ่มแรกหรืออาการผิดปกติต่าง ๆ ครูอาจารย์และผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดำเนินการแก้ไข ป้องกัน มิให้ลุกลาม กำเริบขยายอาการต่อไป

8.5.2 การจัดการบริการเพื่อการเยียวยารักษา

ในการจัดการบริการเพื่อการเยียวยารักษานั้น มีขอบข่ายที่ต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. การจัดการปฐมพยาบาลในโรงเรียน

เนื่องจากนักเรียนต้องใช้เวลาอยู่ที่โรงเรียนวันหนึ่ง ๆ เป็นระยะเวลาานาน โอกาสที่จะได้รับอุบัติเหตุย่อมมีมาก ซึ่งอุบัติเหตุที่อาจเกิดในโรงเรียน ได้แก่ การพลัดตกหกล้ม การถูกของแหลม อุบัติเหตุจากการเรียนการสอน การทดลอง อุบัติเหตุเกิดจากดักอัครภัย ไฟฟ้า ประปา อุบัติเหตุจากความซำรุดของอาคารสถานที่ ตลอดจนอุบัติเหตุที่เกิดจากการจรรจรภยในโรงเรียน ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นอย่างยั้งที่โรงเรียนจะต้องจัดให้มีห้องพยาบาลเพื่อการปฐมพยาบาลนักเรียนที่ได้รับอุบัติเหตุต่าง ๆ ในโรงเรียน

การจัดการปฐมพยาบาลในโรงเรียน ควรจัดให้มีห้องพยาบาลหรือมุมพยาบาลอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นในโรงเรียน ถ้าหากเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 450 คน ก็อาจจัดทำเป็นมุมพยาบาลได้ แต่ถ้านักเรียนเกิน 450 คนขึ้นไป ควรจัดทำเป็นห้องพยาบาล ซึ่งในการจัดมุมพยาบาล หรือห้องพยาบาลควรมีรายการประกอบดังนี้

(1) มุมพยาบาลอาจใช้ส่วนใดส่วนหนึ่งของอาคารเรียนที่มีสภาพแวดล้อมดี คือ มีแสงสว่างเพียงพอ ระบบการหมุนเวียนดี สะอาด ปลอดภัย และสะดวกในการให้บริการ มุมพยาบาลควรมีวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นดังนี้

เตียงพยาบาลพร้อมเครื่องนอน	1 ชุด
โต๊ะหวัดเตียง	1 ชุด
กระโถนหัวเตียงคนไข้	1 ใบ
เครื่องชั่งน้ำหนัก	1 เครื่อง
สายวัดระยะหรือเครื่องวัดส่วนสูง	1 ชุด
แผ่นป้ายวัดสายตา	1 แผ่น
ตุ้ยา 3 ชั้น ชั้นล่างทึบ	1 ตู้
กรรไกร	1 อัน
กล่องใส่สำลี	1 กล่อง
ชามรูปไต	1 ใบ
ปรอทวัดไข้	1 อัน
กระเป๋าน้ำร้อนและน้ำแข็งอย่างละ	1 ใบ
แก้วล้างตา แก้วกินยา อย่างละ	1 ใบ

ผ้าพันแผล ปลาสเตอร์ปิดแผล สำลี แอลกอฮอล์ ยาตำราหลวง ยาสามัญประจำบ้านตามสมควร

(2) ห้องพยาบาล ห้องพยาบาลจำเป็นสำหรับโรงเรียนที่มีจำนวนบุคลากรมาก ห้องพยาบาลอาจจัดไว้ใกล้ ๆ กับห้องของผู้บริการ แต่ที่สำคัญคือ จะต้องมีสภาพแวดล้อมที่ดี ไกลจากเสียงรบกวนต่าง ๆ ใกล้ทางเดิน สะอาด มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้ดี ห้องพยาบาลควรจัดให้มีสัดส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. ส่วนที่นักเรียนนั่งรอ
2. ห้องตรวจโรค
3. ห้องพักผู้ป่วย
4. ห้องตรวจรักษาฟัน
5. ห้องแนะนำแนวสุขภาพ
6. ห้องน้ำ ห้องส้วม และอ่างล้างมือ และตรวจจัดเครื่องมือเครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ ให้พร้อม อุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นเพิ่มเติมจากมุมพยาบาลมีอาทิเช่น

เตียงพยาบาลพร้อมเครื่องนอน 2 ชุด

ตู้ยาขนาดใหญ่ 1 ใบ

อุปกรณ์ประจำตู้ยาเพิ่มจากมุมพยาบาลที่มีอยู่แล้วอีกดังนี้

กระเป๋าน้ำร้อนและกระเป๋าน้ำแข็ง อย่างละ 1 ใบ

เปลือกไม้ขนาดต่าง ๆ อย่างละ 2 อัน

ผ้าขนหนูเช็ดหน้าและเช็ดตัวอย่างละ 2 ผืน

2. ในการจัดการปฐมพยาบาลในโรงเรียนควรดำเนินการดังนี้

1. อุปกรณ์การปฐมพยาบาลต้องสะอาด ปลอดภัย
2. แยกเก็บรักษายาไว้เป็นสัดส่วน เช่น ยาอันตราย ยาคุม ยาทุกขวดต้องมีฝาปิดมิดชิด ติดฉลากบอกชื่อ ชนิด สรรพคุณให้ชัดเจน
3. จัดให้มีครู เจ้าหน้าที่ดูแลเป็นประจำตลอดเวลา
4. มีระเบียบการใช้ห้องพยาบาลเพื่อป้องกันใช้โดยพลการ
5. อบรมครู เจ้าหน้าที่ให้เข้าใจและทราบเกี่ยวกับระเบียบ ปกติ การใช้

ห้องพยาบาล ตลอดจนความรู้ในเรื่องการปฐมพยาบาล

แม้ว่าห้องพยาบาลจะเป็นบริการที่โรงเรียนสมควรจะต้องจัดอย่างยิ่งก็ตาม แต่สถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจจัดบริการเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นเพราะขาดแคลนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารมองไม่เห็นความสำคัญของการจัดบริการด้านนี้

6.5.3 การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ

โรงเรียนเป็นสถานที่ชุมนุมของนักเรียนที่มาจากสถานที่ต่าง ๆ กัน เมื่อเกิดโรคระบาดขึ้น ตัวนักเรียนจะเป็นพาหะนำเชื้อโรคมายังโรงเรียน หรือจากโรงเรียนไปสู่ชุมชน หากโรงเรียนขาดมาตรการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อต่าง ๆ การระบาดของโรคจะแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว โรคระบาดที่มักเกิดขึ้นบ่อย ๆ มีหัด อีสุกอีใส คางทูม ไข้หวัด อหิวาตกโรค ตาแดง ไข้ทรพิษ

การป้องกันโรคติดต่อ ถือว่าเป็นภารกิจหน้าที่ของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน นับตั้งแต่ผู้บริหาร ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ ตลอดจนจนพ่อค้าแม่ค้าที่ทำอาหารเข้ามาจำหน่ายในโรงเรียนด้วยหลักสำคัญในการดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อในโรงเรียนมีดังนี้

(1) การตรวจหาผู้ป่วย ซึ่งอาจกระทำได้ด้วยการสังเกต การตรวจหาตามลักษณะอาการของชนิดของโรค เพื่อพบว่านักเรียนคนใดมีลักษณะอาการเป็นที่น่าสงสัยจะต้องแยกตัวไว้ต่างหาก เพื่อตรวจสอบโดยละเอียดอีกครั้ง บันทึกจะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของทางราชการที่เกี่ยวข้องได้ทราบ

(2) การแจ้งเมื่อมีโรคติดต่อเกิดขึ้นในโรงเรียน เมื่อตรวจพบว่ามีผู้ป่วยเป็นโรคติดต่อในโรงเรียน จะต้องรีบแจ้งให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อทราบโดยด่วน เพื่อหาทางยับยั้งและป้องกันไม่ให้โรคแพร่กระจายต่อไป หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กองสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร กองควบคุมโรคติดต่อ กรมอนามัย สถานอนามัย ศูนย์บริการสาธารณสุข เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือฝ่ายอนามัยท้องถิ่น เป็นต้น

(3) การแยกนักเรียนที่ป่วยและนักเรียนที่สัมผัสโรคติดต่อ ให้แยกนักเรียนที่ป่วยหรือสงสัยว่าจะสัมผัสโรคติดต่อนั้น ๆ ไว้ต่างหาก หรืออาจนำส่งโรงพยาบาลหรือสถานอนามัยใกล้เคียงเพื่อรับการรักษาพยาบาลต่อไป

(4) การปิดโรงเรียนกรณีมีโรคระบาด หากพบว่า การระบาดของโรคติดต่อเป็นไปอย่างกว้างขวาง ผู้บริหารโรงเรียนต้องขออนุมัติปิดโรงเรียน การสั่งปิดหรือเปิดโรงเรียนในกรณีที่มีโรคระบาดนั้นมีข้อเสนอแนะเพื่อการพิจารณาสำหรับผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องถึงผลดีผลเสียดังนี้

ผลดีผลเสียในการเปิดและปิดโรงเรียนกรณีมีโรคระบาด (ชาวนัน มณีวงษ์

2527 : 58)

การเปิดโรงเรียน

1. ทำให้ประชาชนมีความมั่นใจ
2. ถ้ามีนักเรียนจะได้ทราบและติดตามผลได้อย่างใกล้ชิด
3. การสัมผัสโรคอยู่ในขอบเขตและอยู่ในการสังเกตของครูอาจารย์
4. จำกัดการเดินทางของนักเรียน
5. สามารถให้คำแนะนำที่ดี ที่ถูกต้องแก่นักเรียนได้ เพื่อกระจายการป้องกันไปถึงชุมชนด้วย

การปิดโรงเรียน

1. ทำให้ประชาชนตื่นตกใจ
2. ไม่สามารถทราบได้ว่านักเรียนคนใดป่วยและติดตามได้
3. การสัมผัสโรคไม่อยู่ในขอบเขต และการสังเกตของครูอาจารย์
4. ไม่สามารถจำกัดการเดินทางนักเรียนได้
5. ไม่สามารถให้คำแนะนำที่ดี ที่ถูกต้องแก่นักเรียนและชุมชนได้

(5) การให้ภูมิคุ้มกันโรคในปัจจุบันทางการแพทย์สามารถควบคุมและป้องกันโรคติดต่อได้มากแล้ว ซึ่งแพทย์จะใช้วิธีการเพิ่มกำลังความต้านทานโรคให้สูงขึ้น เช่น การฉีดวัคซีนหรือเซรุ่มเฉพาะโรค การให้ภูมิคุ้มกันวัณโรคนี้จะควรกระทำก่อนเด็กเข้าเรียนโดยผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบ แต่เมื่อเด็กเข้ามาอยู่ในโรงเรียนแล้ว โรงเรียนจะต้องให้บริการนี้อยู่ต่อไปโดยติดต่อขอความร่วมมือจากแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาทำการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน โดยปกติการให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่นักเรียนนั้นได้กำหนดระยะเวลาให้สอดคล้องกับฤดูกาลที่อาจเกิดโรคระบาดนั้นได้ ดังนี้

1. เดือนพฤษภาคม—มิถุนายน ควรให้ภูมิคุ้มกันโรคคอตีบแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1
2. เดือนสิงหาคม—กันยายน ควรปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ

3. เดือนมกราคม—กุมภาพันธ์ ควรฉีดวัคซีนป้องกันหิวาตกโรค

นอกจากนี้ ทางโรงเรียนควรพิจารณาสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนตามควรแก่โอกาส และฤดูกาลแพร่ของเชื้อโรค โดยปรึกษาเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และขอความร่วมมือเป็นครั้งคราว โรคดังกล่าวได้แก่ โปลิโอ โรคกลัวน้ำ บาดทะลัก วัณโรค เป็นต้น

(6) การป้องกันและทำลายเชื้อโรค เนื่องจากเชื้อโรคและตัวพาหะเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดโรคติดต่อ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องหาทางป้องกันมิให้มีเชื้อโรคและตัวพาหะเกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งมีแนวปฏิบัติดังนี้

6.1 การป้องกันเชื้อโรค การป้องกันไม่ให้เกิดมีเชื้อโรคหรือตัวพาหะนำโรคในโรงเรียน คือ การรักษาความสะอาดภายในโรงเรียน ดังนั้น จะต้องจัดบริเวณโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้องตามสุขลักษณะและการสุขาภิบาล เช่น การกำจัดขยะมูลฝอย เศษอาหาร เพื่อมิให้เป็นแหล่งเพาะตัวพาหะ เช่น ยุง หนู แมลงวัน จัดน้ำดื่มที่สะอาดไว้บริการ มีส้วมบริการอย่างเพียงพอและถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล เป็นต้น

6.2 การทำลายเชื้อโรค เมื่อปรากฏว่ามีโรคระบาดเกิดขึ้นในโรงเรียน โรงเรียนจะต้องทำการทำลายเชื้อที่อาจติดมากับผู้ป่วย เช่น เสมหะ น้ำมูก น้ำลาย อุจจาระ ปัสสาวะ ตลอดจนเสื้อผ้าของใช้ต่าง ๆ ของผู้ป่วย ซึ่งอาจใช้น้ำยาฆ่าเชื้อโรค ต้ม รวมทั้งการทำความสะอาดโดยใช้ความร้อนและวิธีอื่น ๆ ที่เหมาะสม

(7) การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อ การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อตลอดจน การให้การศึกษาเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยจะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น บุคลากรทุกฝ่ายควรมีความรู้ความเข้าใจและรู้จักวิธีในการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในเรื่องสุขภาพอนามัยทั้งส่วนบุคคลและอนามัยชุมชน

6.6 งานด้านการสุขาภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม

การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสม สะอาด เรียบร้อย และปลอดภัยจะช่วยส่งเสริมสมรรถภาพการเรียนรู้ การสอน และการดำเนินงานของโรงเรียนให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการปลุกฝังสุขนิสัย และส่งเสริมสุขภาพอนามัยของนักเรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนั้น หากโรงเรียนสามารถจัดบรรยากาศที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะมีความน่าอยู่ ปลอดภัย สวยงาม และร่มรื่นแล้ว จะเป็นตัวเสริมในงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น

การดำเนินงานด้านสุขาภิบาลและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

6.6.1 ที่ตั้งและบริเวณโรงเรียน

6.6.2 อาคารเรียนและอาคารประกอบ

6.6.3 ห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน

6.6.4 น้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงเรียน

6.6.5 ห้องน้ำ ห้องส้วม

6.6.1 ที่ตั้งและบริเวณโรงเรียน

สถานที่ตั้งของโรงเรียน ควรคำนึงถึงในเรื่องความสะดวก ปลอดภัย ห่างไกลจากแหล่งเสื่อมโทรมและเหตุรำคาญต่าง ๆ เช่น กลิ่นเสียง ความสั่นสะเทือน บริเวณโรงเรียนควรอยู่ในสภาพที่สามารถจัดอาคารได้สะดวก พื้นที่ไม่ลุ่มจนเกินไป เพื่อสะดวกในการจัดระบบระบายน้ำ บริเวณโรงเรียนควรมีรั้วรอบขอบชิด แสดงขอบเขตของโรงเรียนเพื่อป้องกันการรบกวนจาก คน สัตว์ และสิ่งรบกวนอื่น ๆ

6.6.2 อาคารเรียนและอาคารประกอบ

โรงเรียนควรจัดทำแผนแม่บทในการกำหนดที่ตั้งของอาคารเรียน และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกต่อการบำรุงรักษา และได้รับประโยชน์สูงสุดจากบริเวณและอาคารเรียน ตลอดจนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ รูปแบบของอาคารเรียนควรกำหนดให้เหมาะสมถูกต้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มาตรฐาน พอเหมาะกับจำนวนนักเรียนและแผนการเรียน สิ่งสำคัญ คือ อาคารเรียนต้องสร้างให้ถูกสุขลักษณะ โดยคำนึงถึงทิศทาง แสง สี ลักษณะของส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น พื้น ฝาผนัง บันได เพดาน หลังคา ระเบียบ ประตู หน้าต่าง ตลอดจนความปลอดภัยของนักเรียนด้วย

ส่วนอาคารประกอบต่าง ๆ เช่น โรงฝึกงาน โรงอาหาร โรงครัว และอื่น ๆ นั้น ควรแยกออกจากอาคารเรียนและจัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะการใช้งานเฉพาะด้าน ดังนี้

1. **โรงฝึกงาน** เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและใช้ประโยชน์ได้สูงสุด โรงฝึกงานจะต้องสร้างให้ถูกสุขลักษณะ มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้ดี มีความเหมาะสมกับงาน มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกตามสมควร

2. **โรงอาหาร** ควรคำนึงถึงความสะอาดในการให้บริการ ความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยและปลอดภัย ลักษณะของโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะควรจัดให้มีโต๊ะอาหารเพียงพอ กับจำนวนนักเรียน มีน้ำดื่ม น้ำกิน ถึงชยะ มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทเข้าได้สะดวก และถ้าเป็นไปได้ควรมีลวดตาข่ายเพื่อป้องกันแมลงด้วย

3. **โรงครัว** สถานที่ประกอบอาหารหรือโรงครัว ซึ่งอาจจะเป็นของโรงเรียนหรือของพ่อค้าแม่ค้าที่จัดจำหน่ายอาหารในโรงเรียนก็ตาม ควรจะจัดให้ถูกสุขลักษณะ สะดวกสะอาด และปลอดภัย ซึ่งโดยสภาพทั่วไปแล้ว โรงครัวควรอยู่ห่างไกลจากสิ่งโสโครก มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้ดี มีระบบระบายควันหรือกลิ่น มีรางระบายน้ำ มีที่เก็บอาหาร วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ควรง่ายในการรักษาและทำความสะอาดพื้นห้อง ควรที่เรียบและสะดวกในการบำรุงรักษา และทำความสะอาด

6.6.3 ห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน

นักเรียนใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในห้องเรียน ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดสภาพห้องเรียนให้เหมาะสมและถูกสุขลักษณะ โดยปกติห้องเรียนควรมีเนื้อที่ 1.5 ตารางเมตรต่อนักเรียน 1 คน ห้องเรียนจะต้องมีแสงสว่างเพียงพอและถูกทิศทาง อากาศถ่ายเทได้สะดวก สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย โต๊ะเก้าอี้ควรจัดให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน กระดาน ซอล์คผิวเรียบสีเขี้ยว มีรางรองพงซอล์ค นอกจากนั้น อาจมีชั้นวางของหรือป้ายประจำห้องเรียนด้วย

6.6.4 น้ำดื่มน้ำใช้ในโรงเรียน

การควบคุมน้ำดื่มน้ำใช้ให้ปลอดภัยและปราศจากเชื้อโรคเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นสำหรับโรงเรียนทั่ว ๆ ไป โรงเรียนต้องจัดหาน้ำดื่มใช้ให้เพียงพอกับความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน การจัดหาน้ำสะอาดไว้ใช้ในโรงเรียนนั้นอาจได้มาจากน้ำประปา น้ำฝน น้ำบาดาล หรือน้ำบ่อ ซึ่งโรงเรียนจะต้องทำให้ปราศจากเชื้อโรคเสียก่อน

โดยปกติทั่วไป โรงเรียนจะจัดน้ำดื่มน้ำใช้ผ่านเข้าท่อและมีน้ำก๊อก ซึ่งจะต้องจัดให้เหมาะสมถูกต้องและเพียงพอ กล่าวคือ น้ำดื่ม 60 คน ต่อ 1 ที่ น้ำใช้โดยเฉลี่ย 100 คน ต่อ 1 ที่

6.6.5 ห้องน้ำห้องส้วม

โรงเรียนทุกแห่งต้องจัดให้มีส้วมอย่างเพียงพอและถูกสุขลักษณะ กล่าวคือ ส้วมหญิง 1 ที่ ต่อนักเรียน 35 คน ส้วมชาย 1 ที่ ต่อนักเรียน 40 คน ที่บัสสาวะ 1 ที่ ต่อนักเรียน 50 คน ห้องน้ำ ห้องส้วม ควรสร้างให้ห่างจากอาคาร มีทางเดินไปมาสะดวก สิ่งที่ต้องคำนึง คือ การรักษาความสะอาด ควรมีฝาหนะใส่กระดาษชำระที่ใช้แล้ว มีฝักปิดมิดชิด ภายในห้องส้วมจะต้องมีทางระบายอากาศดี ต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลทำความสะอาดทุกวัน เพื่อป้องกัน เรื่องกลิ่น เชื้อโรค และแหล่งเพาะพันธุ์แมลงต่าง ๆ โรงเรียนควรจะได้อบรมชี้แจงให้นักเรียนรู้ ถึงคุณค่าความจำเป็น ตลอดจนการใช้ห้องน้ำห้องส้วมอย่างถูกสุขลักษณะด้วย

6.7 การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การจัดการสภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นที่ทุกโรงเรียนจะต้องจัดดำเนินการทั้ง 3 ด้าน คือ การสอนสุขศึกษา การให้บริการ สภาพอนามัยในโรงเรียน และการสุขภาพโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งบริการต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ส่วนใหญ่มุ่งในการให้บริการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสภาพอนามัยของบุคลากรต่าง ๆ ภายในโรงเรียน อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสภาพอนามัยของนักเรียน ในโรงเรียน คือ ปัญหาเกี่ยวกับอุบัติเหตุในโรงเรียน ซึ่งนับว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่มีผลกระทบต่อ สภาพอนามัยของนักเรียน อุบัติเหตุในโรงเรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะนักเรียนต้องใช้ เวลาอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานาน อุบัติเหตุในโรงเรียนส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมของนักเรียนเอง เช่น การพลัดตกหกล้ม นอกจากนั้น เกิดจากสิ่งแวดล้อมและความไม่ได้มาตรฐานหรือเสื่อมสภาพของอุปกรณ์เครื่องใช้ สิ่งที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บแก่นักเรียนส่วนใหญ่เป็นวัตถุ สิ่งของ เช่น มีด แก้ว ตะปู อิฐ หิน ระเบิด ขลุ่ย หรือสัตว์มีพิษกัดต่อย สำหรับสถานที่ที่เกิดอุบัติเหตุมากที่สุด ได้แก่ ภายในอาคาร เช่น ห้องเรียน สถานที่ทำกิจกรรม บันได ระเบียง โรงอาหาร นอกจากนี้ อุบัติเหตุมักเกิดในสนามและบริเวณอื่น ๆ ในโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม อุบัติเหตุในโรงเรียนสามารถป้องกันได้ ดังนั้นโรงเรียน ควรหาทางป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ ขึ้นในโรงเรียน ซึ่งอาจจะจัดดำเนินการในรูปของคณะกรรมการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน แนวทางในการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนมีดังนี้ (นิภา มนูญปัจ และคณะ 2521-2522 : 2-74)

1. โรงเรียนควรจัดโอกาสการเรียนรู้เรื่องอุบัติเหตุในโรงเรียนและสวัสดิรักษา โดยเน้นการปฏิบัติให้มากที่สุด ซึ่งอาจเป็นลักษณะของการอภิปราย การใช้หลักเหตุผลแก้ปัญหา เฉพาะหน้าควบคู่กันไปกับการควบคุมพฤติกรรมนักเรียน

2. โรงเรียนควรจัดให้มีบริการด้านความปลอดภัย เช่น การตรวจสอบสุขภาพ และค้นหาวัตถุอันตรายจากนักเรียน ออกกฎ ระเบียบควบคุมความปลอดภัยนักเรียน จัดตั้งคณะกรรมการสวัสดิศึกษาขึ้นในโรงเรียน จัดอำนวยความสะดวกให้นักเรียนเดินทางไป-กลับอย่างปลอดภัย

3. โรงเรียนควรปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐานและคงสภาพ โดยเฉพาะส่วนที่ชำรุดของอาคารสถานที่

ประดิษฐ์ ฮวบเจริญ (ประดิษฐ์ ฮวบเจริญ 2519 : 102-105) ได้เสนอแนวทางป้องกัน โดยแก้ไขมาตรการต่าง ๆ ในโรงเรียนดังนี้

1. จัดสถานที่ต่าง ๆ ในโรงเรียนให้ปลอดภัยและถูกหลักสุขาภิบาล เช่น ตั๋วอาคารเรียน ห้องเรียน โรงอาหาร โรงพลศึกษา ฯลฯ

2. ควบคุมดูแลความปลอดภัยทั้งในระหว่างเวลาเรียน เวลาเล่น รวมทั้งตรวจสอบสภาพความคงทน สีกรหอบ เกี่ยวกับอุปกรณ์ประกอบการเรียน การเล่น ว่าอยู่ในสภาพที่จะใช้ได้ต่อไปหรือไม่อย่างไร

3. ติดป้ายประกาศคำเตือนทั้งข้อปฏิบัติและข้อห้ามตามลักษณะของภัยอันอาจเกิดขึ้นได้ เพื่อเป็นข้อเตือนใจกันลืมสำหรับนักเรียน

4. ตรวจสอบและสอดส่องไม่ให้นักเรียนนำเอาวัตถุหรือสิ่งของที่อาจเกิดภัยหรืออันตรายเข้ามาในโรงเรียน เช่น อาวุธ สารเคมี เป็นต้น

5. จัดสอนสวัสดิศึกษา เพื่อให้นักเรียนมีสวัสดินิสัยและสวัสดิปฏิบัติที่ดีในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเดินในท้องถนน การเล่นกีฬา การใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ

การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน นับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทางโรงเรียนควรจัดดำเนินการ อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้นักเรียนอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมต่อการเรียนและก่อให้เกิดการสูญเสียด้านงบประมาณเป็นจำนวนมาก ปัญหาอุบัติเหตุในโรงเรียนเป็นปัญหาที่หลายฝ่ายให้ความสนใจและหาทางแก้ไขป้องกัน ถึงแม้ว่าจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรง แต่โรงเรียนก็สามารถจะขอความร่วมมือ ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ทั้งภายในโรงเรียน และชุมชนหรืออาจขอความช่วยเหลือร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากคณะกรรมการป้องกันอุบัติเหตุแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งมีหน้าที่

และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ และให้ได้ความสำคัญของการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนเป็นอย่างมากด้วย

6.8 บทบาทของผู้บริหารในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

การดำเนินการบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจะมีลักษณะอย่างไรนั้น ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทสำคัญยิ่ง ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมองเห็นคุณประโยชน์และความจำเป็นในการจัดบริการและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ภายในโรงเรียนของตน บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนควรมีแนวทางดังนี้ (เชาว์ มณีวงษ์ 2527 : 61-62)

1. จัดให้มีการบริการด้านสุขภาพอนามัย จัดให้มีการบริการตรวจสุขภาพโรคแก่นักเรียน ครูอาจารย์ และบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนเป็นประจำทุกปี จัดให้มีห้องพยาบาล เครื่องเวชภัณฑ์ ครุภัณฑ์ประจำห้องพยาบาลอย่างพอเพียง
2. จัดบริการด้านความปลอดภัย โดยการเอาใจใส่ดูแลจัดสภาพแวดล้อม การสุขาภิบาลโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะเพื่อผลทางความปลอดภัยและจิตวิทยา
3. ให้ความรู้หรือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่นักเรียน ครูอาจารย์และบุคลากรในโรงเรียน โดยอาจเชิญวิทยากรมาบรรยายหรือส่งเจ้าหน้าที่ไปรับการอบรม
4. ติดต่อบริษัทประกันสุขภาพ สถานอนามัย โรงพยาบาลหรือสำนักงานแพทย์เพื่อเตรียมจัดส่งนักเรียนที่อาจป่วยกะทันหันเข้ารับการรักษาได้ทันที่ ตลอดจนขอความร่วมมือในการวางแผนการบริการด้านสุขภาพอนามัยจากหน่วยงานดังกล่าว
5. อำนวยความสะดวกในเรื่องบุคลากร เวลา สถานที่ ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณสำหรับสนับสนุนโครงการและกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
6. ติดต่อบริษัทประกันสุขภาพ สถานอนามัย โรงพยาบาลหรือสำนักงานแพทย์ เพื่อช่วยเหลืองานด้านสุขภาพอนามัย
7. ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลโครงการและกิจกรรมด้านนี้เป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่อไป

6.9 ปัญหาในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

ปัจจุบันการจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการด้านนี้ ได้มีผู้ศึกษาและให้ข้อคิดไว้ต่าง ๆ กัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ 2520 : 38-39, เชาว์ มณีวงษ์ 2527 : 62-63)

6.9.1 ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร

(1) ผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุนอาจเป็นไปได้ว่า ผู้บริหารขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมป้องกันสุขภาพอนามัย ตลอดจนหลักการในการจัดโครงการและกิจกรรมสุขภาพอนามัยในโรงเรียน จึงไม่ให้ความสนใจต่องานด้านนี้ รวมทั้งการไม่ให้ความสำคัญสนับสนุนด้วย

(2) ครูอาจารย์ไม่เข้าใจนโยบาย เป้าหมายของบริการด้านสุขภาพอนามัย การปฏิบัติงานที่ดีย่อมตั้งอยู่บนฐานของจุดประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกัน หากครูอาจารย์ไม่เข้าใจจุดประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว ย่อมเพิกเฉยไม่นำพาและไม่ให้ความร่วมมือ นอกจากนี้ ครูอาจารย์ยังไม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน พฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยของครูอาจารย์ที่แสดงออกมักเป็นไปตามความเคยชิน ไม่พยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง จึงไม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน ทั้งยังมีได้วาทะถกเถียงแก้ไข เมื่อเห็นนักเรียนมีพฤติกรรมผิดไปจากหลักการที่ควรจะเป็น ซึ่งงานด้านการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนควรจะเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ทุกคนที่จะช่วยกันเกี่ยวกับการให้ความรู้และสร้างสุขนิสัยและดำเนินการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของนักเรียนในโรงเรียนของตน

(3) การขาดแคลนบุคลากรเฉพาะด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยาบาลประจำโรงเรียน หรือแม้แต่ครูอาจารย์ที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย จึงจำเป็นต้องใช้บุคลากรอื่น เช่น ครูประจำชั้น เจ้าหน้าที่ธุรการ ซึ่งไม่มีความชำนาญในด้านนี้จึงเป็นเหตุให้การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

(4) นักเรียนไม่สนใจใช้บริการ อาจเป็นเพราะบริการสุขภาพอนามัยที่ทางโรงเรียนจัดไม่สนองตอบความต้องการของนักเรียน โรงเรียนไม่สามารถจัดบริการได้อย่างทั่วถึง นักเรียนมองไม่เห็นความสำคัญ ความจำเป็นของการรักษาสุขภาพอนามัย ขาดความร่วมมือจากนักเรียน ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร

6.9.2 ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

โรงเรียนบางแห่งมีข้อจำกัดในเรื่องอาคารสถานที่ เมื่อห้องเรียนยังมีไม่พอการที่จะสร้างห้องพยาบาลย่อมลำบาก นอกจากนี้ ยังขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น โดยเฉพาะวัสดุอุปกรณ์ประจำห้องพยาบาล

6.9.3 ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณ

การดำเนินงานทุกอย่างย่อมต้องอาศัยปัจจัย การบริหารงาน และปัจจัยที่สำคัญคือ เงินหรืองบประมาณ เพราะถ้ามีปัญหาด้านงบประมาณก็จะมีผลกระทบไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ด้วย เช่น บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น โรงเรียนควรรับการสนับสนุนด้านการงบประมาณจากแหล่งชุมชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ ให้พอเพียงแก่การดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการจัดสุขภาพิบาลโรงเรียน

6.9.4 ปัญหาด้านการประสานงานร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย สำนักงานแพทย์ ทั้งนี้ เพื่อการวางแผนที่ดี และการเตรียมการเมื่อเกิดการเจ็บป่วยกะทันหัน การประสานงานจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6.9.5 ปัญหาด้านการจัดดำเนินการ ในการจัดดำเนินการบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนนั้น บางโรงเรียนไม่สามารถจัดบริการด้านสุขภาพได้อย่างทั่วถึง บริการที่จัดไม่สอดคล้องสนองตอบความต้องการนักเรียน ขาดระเบียบแนวปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ขาดการติดตามผลงานอันเป็นสาเหตุให้ไม่รู้สาเหตุปัญหาและข้อบกพร่องต่าง ๆ ของโครงการหรือกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย ทำให้ไม่มีการปรับปรุงกิจกรรมหรือโครงการให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนได้

อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนนั้น คือ ความขาดแคลนบุคลากรด้านพยาบาล ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องมองไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการจัดบริการด้านนี้ อันเป็นผลให้เกิดการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ซึ่งทำให้โรงเรียนไม่สามารถจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยได้อย่างทั่วถึงเพียงพอสนองตอบความต้องการของนักเรียนส่วนใหญ่ นักเรียนส่วนใหญ่จึงไม่สนใจในการใช้บริการสุขภาพอนามัยที่ทางโรงเรียนจัดดำเนินการในที่สุด การบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจึงไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายเท่าที่ควร

สรุป

สุขภาพอนามัยของนักเรียนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่การจัดการจัดการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นการจัดดำเนินการเพื่อการป้องกันรักษาและส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ดังนั้นโรงเรียนจึงควรจัดดำเนินงานให้ประสานสัมพันธ์กันทั้งสามด้าน คือ การสุขศึกษาการให้บริการสุขภาพอนามัยและการสุขาภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม โดยปกติอุบัติเหตุในโรงเรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ดังนั้นโรงเรียนควรหาทางป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ การจัดการบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจะได้ผลดีอย่างไรขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่จะมองเห็นคุณประโยชน์ความจำเป็นให้การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมด้านนี้เพียงใด นอกจากนี้การจัดการบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรนั้นเป็นผลกระทบมาจากปัญหาด้านต่าง ๆ อันได้แก่ บุคลากร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการจัดดำเนินการ

กิจกรรมท้ายบท

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนคืออะไร? มีขอบข่ายกว้างขวางเพียงใด?

.....

... ..

.....

2. ถ้าหากนักศึกษาได้รับมอบหมายจากโรงเรียนให้จัดบริการเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลในโรงเรียนนักศึกษาจะจัดดำเนินการอย่างไรบ้าง?

...

.....

.....

.....

.....

3. ผู้อำนวยการโรงเรียนได้แต่งตั้งให้นักศึกษารับผิดชอบงานด้านการสุขาภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม อยากทราบว่านักศึกษาจะมีหลักในการจัดอย่างไร และจะต้องดำเนินการเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แนวตอบ

1. การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันรักษาและส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ งานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนมีขอบข่ายครอบคลุมงาน 3 งาน คือ งานด้านสุขศึกษาในโรงเรียน งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยโรงเรียนและงานด้านการสุขาภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม
2. การจัดบริการปฐมพยาบาลในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดมุมพยาบาล หรือห้องพยาบาล ซึ่งในการดำเนินการจะต้องคำนึงถึงบุคลากร กฎระเบียบ วัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่
3. หลักสำคัญของการจัดดำเนินการด้านสุขาภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมจะต้องคำนึงถึงสุขลักษณะความน่าอยู่ ปลอดภัย สวยงาม การดำเนินงานด้านนี้เกี่ยวข้องกับที่ตั้งและบริเวณโรงเรียน อาคารเรียนและอาคารประกอบห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน น้ำดื่มน้ำใช้ในโรงเรียน ตลอดจนห้องน้ำและห้องส้วมด้วย